

Lenka Procházková

ŽIVOTY Z PRUHŮ, ZE SVĚTEL A STÍNŮ

text VENDULA MILOŠOVÁ, foto VĚROSLAV SIXT

Nejstarší dcera spisovatele Jana Procházky patří k nejvýraznějším osobnostem současné české literární scény. První knihy signatárce Charty 77 vycházely v samizdatu, kde se také setkala se svým budoucím dlouholetým partnerem Ludvíkem Vaculíkem. Lenka Procházková donedávna působila jako kulturní tajemnice Velvyslanectví České republiky v Bratislavě. Do diplomatického prostředí je zasazen i děj jejího posledního románu NARUŠITEL.

Dlouhou dobu se ve vašich knihách odrážely autobiografické zážitky. Pak jste od tohoto způsobu psaní ustoupila. Proč? Je snadnější vyjadřovat se k aktuálnímu dění prostřednictvím fiktivního hrdiny?

Osmdesátá léta, kdy jsem psala své první knihy, byla v naší zemi dost tísnivá. Připadalo mi, že jediná svoboda, která nám zbyla, je v soukromých vztazích. A tak jsem psala o sobě, i když kulisa politiky a tajné policie se do těch reálných milostných příběhů dostala taky. Knihy mi tehdy vycházely jen v samizdatu a v zahraničí. Poslední z tohoto období, což byl dokument o Janu Palachovi (1989 vyšla v samizdatu), už znamenala tematický předěl. Jakýmsi vrcholem této etapy byl historický román o Ježíšovi BERÁNEK. Tato kniha mě stála hodně sil, dokonce jsem si myslela, že je to moje poslední kniha a že už jsem řekla všechno. Samozřejmě jsem ale pořád psala fejetony a články pro noviny. V době, kdy jsem pracovala na naší ambasádě v Bratislavě jako kulturní atašé, mě napadlo téma dalšího románu z diplomatického prostředí. A tak jsem tři roky po nocích psala NARUŠITEL. V tom příběhu autobiografické prvky nejsou, i když hlavní hrdina, generální konzul David, má se mnou společný věk i disidentskou minulost a je taky spisovatel. Spisovatel, který už nechce psát a vlastně se mu už ani moc nechce žít. Ale to jen do určité chvíle... Je to příběh z naší současnosti, která není příliš povzbudivá a pro některé i dost krutá. Prostřednictvím mnoha postav z nejrůznějších vrstev jsem se v téhle knize pokusila naznačit, že egoismus, který je nám dnes vnucován jako skvělé krédo, je krokem zpátky a že můžeme být ve svých zavičkováných ulitách hodně překvapeni, když se začne dít něco, k čemu nemáme citovou připravenost.

Co vás přivedlo do diplomatických služeb? A co ta etapa života pro vás znamenala a znamená?

Na počátku byla náhoda, díky níž jsem se dověděla o konkurzu na tohle místo. Kdybych ale neměla tak silné vztahy ke Slovensku, určitě bych o tu práci neusilovala. Nejsem typ úředníka, spíš rebel. Patřím k těm, kteří proti rozdělení republiky protestovali. Jak slovem, tak i písmem. Ale rozhodnutí o té věci se nedělala na náměstích, dokonce se nedělala ani v Praze. To byla vyšší hra a hlubší záležitost. Pohrdání, které jsem tehdy cítila k politikům, ale nic neřeší. Zatímco práce v terénu, i když je to jen práce drobná, může aspoň trochu zmírnit některé křivdy. Na Slovensku žije víc než šedesát tisíc Čechů, kteří se 1. ledna 1993 stali ve vlastní zemi cizinci. Dnes už mnozí získali dvojí občanství, ale v letech po rozpadu se jim na Slovensku nešlo snadno. Už tehdy jsem za nimi jezdila na besedy a vím, co to pro ně znamenalo. Poeticky řečeno, byl to

Film je kolektivní práce a inspirace přichází ze všech stran, zatímco prozaik je u svého psacího stolu osamělý a všechnu odpovědnost bere na sebe.

závan domova. Takže jsem konkurz brala jako osudovou příležitost, jak těmto „obětovaným“ lidem být nablízku. Za ty čtyři roky na Slovensku jsem opakovaně navštěvovala všechny české spolky a současně jsem měla na starost i propagaci české kultury (výstavy, koncerty, divadla, tisk...). A taky část vnitřní politiky, především školství, zdravotnictví a romskou problematiku, která je na Slovensku skutečným a velmi laxně řešeným problémem. Mimo to jsem vnímala i zcela odlišné postavení církve. Slovensko je katolická země, náboženství se vyučuje i na základních školách. Když jsem monitorovala návštěvu papeže Jana Pavla II. a sledovala ty nepřehledné davy, které pokorně čekaly v dešti před improvizovaným oltářem, až ten vetřelý a nemocí souzený věrozvěst něco nezřetelně řekne, připadala jsem

si poprvé nejen jako v cizí vzdálené zemi, ale i jako v jiném století. Všechny tyto zkušenosti se v mé nové knize odrážejí, i když děj je fabulovaný.

Po čtyřech letech byl návrat do Prahy asi velkou změnou. Co budete dělat teď? Připravovat se na další román? Je vůbec možné, aby český spisovatel dokázal uživit rodinu jen psaním beletrie?

Nový román jsem začala psát hned po návratu. Tentokrát je to pro změnu hodně autobiografické téma, kterému jsem se několik let bránila. Ale pak se cosi událo a já jsem pochopila, že když to nenapišu, tak si budu připadat jako zbábělec. Bude to práce nejmíň na dva roky, ale chci v ní dělat přestávky. Například teď jsem v přestávce dokončila druhou verzi scénáře podle románu BERÁNEK, což bylo dost náročné. Kniha má víc než šest set stran, je to historická freska. Udělat z toho dvouhodinový film je pro autora kruté, protože musíte škrtnat nejen dialogy a obrazy, ale i postavy, nicméně poselství příběhu musí být zachováno. Hodně mi ale pomohla jedna režisérova věta. Řekl: „Tak to neber jako fresku, ale jako píseň.“ A tím mi otevřel dveře. Film je opravdu kolektivní práce a inspirace přichází ze všech stran, zatímco prozaik je u svého psacího stolu osamělý a všechnu odpovědnost bere na sebe. Taky jsem znovu začala učit na Literární akademii. Moji studenti mi sice chvílemi připadají jako Marťani, ale jejich energie a absolutní svoboda projevu mě fascinuje. Semináře mě sice neuziví, ale když se k tomu přičtou procenta z knih a honoráře za drobníčky, nějak to zvládnou. S platem diplomata se to srovnat nedá, ale zato jsem svobodná. Důležitý je taky čas. Už jím nechci plýtvat na úřednickou práci. Tu může udělat někdo jiný, ale knihy, které nosím v hlavě, za mě nenapiše nikdo. Doba, ve které žijeme, je svým způsobem nebezpečnější než období totality. Jsme na křižovatce, ale jako bychom se to báli vidět. Filosofické eseje o této skutečnosti si přečte jen nej-

■ Lenka Procházková

užší vrstvička. Těm ostatním to ale může říct spisovatel v příběhu, který má v sobě kromě hořkosti i humor a akční zvraty. To jsou velmi staré finty, které používal už Cervantes. A později třeba Hašek.

David, hlavní hrdina vašeho románu, se v jedné chvíli rozhodne utéct naprosto od všeho a začne svůj život stavět zno-

vu. Myslíte, že je to řešení, jak se vyrovnat s životním stereotypem? Když má člověk pocit, že se zpronevěřuje sám sobě? Potřebujeme k životu narušitele, kteří zpochybňují naše jistoty?

David sice nejsem já, ale jeho chandru, v které ho čtenář na počátku příběhu zastihne, znám. Je to stav, který člověk sice

navenek zvládá, třeba s humorem nebo dokonce šarmem, ale vnitřně se cítí mizerně. Překonávat zoufalství nějakou rutinní prací jistě není zbabělé, je to ale jen způsob přežívání. Mnozí takhle vydrží až do smrti. Jenže Davidova povaha a charakter si i v tom stereotypu najdou skuliny, kterými se pak přitíhne zápletka. A život, který přeshlapoval, se najednou rozběhne. Samozřejmě je to riziko a David to ví. Ale nemůže, a ani nechce odolat. Pokračuje v té dobrodružné cestě s otevřenými očima, zahodí všechny jistoty, nenechá si žádná otevřená vrátka a upne se na svou novou volbu

Průměrní či podprůměrní lidé, které do funkce vynesla nahodilá vlna nebo politický kšeft, většinou nemají žádný obecně prospěšný plán ani ideu, která by stmelila společnost.

s energií, kterou čtenář předtím jen tušil. Je to jako na obrazech, kdy přechod ze stínu do světla je náhlý, kontrastní. I naše životy se skládají z pruhů, ze světél a stínů. Jde o ten rytmus, o rychlost, s jakou jdeme. Když se tím tmavým pruhem ploužíme pomalu a nahrbeně, potom se může stát, že k tomu světlu už ani nedojdeme. Další Davidovou devízou je schopnost vnímat lidi kolem naplno. A přemýšlet o nich, neškatalkovat je podle oděvu. Epickým, ale i etickým centrem knihy je romská svatba na konzulátě. Nic takového se samozřejmě nestalo a myslím, že se ani nikdy nestane. Ale pro Davida to není zkouška „ohněm“, projde tou situací bez zaváhání. Takže David nepotřebuje vnějšího narušitele, on sám je narušitel ustálených zvyků a předsudků. Ale takový člověk nemá ve státních službách co pohledávat, protože není loajální k nějakému režimu, on je loajální k lidem. **Základní pohyby v ději románu způsobí lidé z naprosto jiné společenské skupiny – starý bezdomovec bez dokladů, zarpuťilý řidič autobusu a potažmo horda romských svatebčanů. Je to jejich čirý pohled na svět, nezastražený nánosy konvenčního chování, který převrátí pozlátko diplomatické vily naruby. Má pro vysoce postavené lidi význam nezapomínat na hospody čtvrté cenové skupiny?**

Kdysi jsem napsala román (nepublikovaný) o Alexandrovi Makedonském, v kterém jsem kromě bitev zachytila i psychický vývoj hlavního hrdiny. Inteligentní Alexandr, jehož učitelem byl Aristoteles, nakonec neunesl svou gloriolu a lidsky selhal. V opilecké hádce

dokonce zabil nejlepšího přítele. Nicméně Alexandr, ten někdejší král světa, si své postavení doslova vybojoval, což je v kontrastu s mnoha vysoce postavenými lidmi dneška, kteří mají ke genialitě, strategii a statečnosti daleko. Tito průměrní či podprůměrní lidé, které do funkce vynesla náhoda vlna nebo politický kšeft, většinou nemají žádný obecně prospěšný plán ani ideu, která by směřovala společnost. Jejich jediným cílem je udržet se na výsluní co nejdéle, a protože se mylně domnívají, že o tom rozhoduje jejich parta (partaj), nezdržují se nasloucháním jiných hlasů. Ten urážlivý nežádoucí však občané cítí. A je jen otázkou času, kdy se v zástupu zklamaných, ponižovaných a opomíjených najde někdo, kdo bude mít plán a sílu jej uskutečnit. V tom se historie stále opakuje...

Může diplomat ve své funkci skutečně pracovat pro svou zemi, aniž by pociťoval úzkost?

Kdo se bojí, nesmí do lesa. Ale já jsem pracovala jen na Slovensku a nemohu soudit, jak se cítí diplomat třeba v Londýně nebo v Teheránu. Ale i když je Bratislava navenek nenápadné a klidné město, je to ve sku-

LENKA PROCHÁZKOVÁ

Autorka řady úspěšných próz: **RŮŽOVÁ DÁMA** – za vydání v nakladatelství Index obdržela v roce 1983 cenu Egona Hostovského. Většina samizdatových próz vyšla i v zahraničí (**PŘÍJEŤ OCHUTNAT, HLÍDAČ HOLUBŮ, OČNÍ KAPKY, SMOLNÁ KNIHA**), poslední knihou vydanou v edici Petlice byl dokument **JAN PALACH** (1989). Po listopadu 1989 již autorka publikovala oficiálně a kromě reedice starších věcí vydala novelu o Janu Masarykovi **PAN MINISTR**, román **ŠTĚSTNÉ ÚMRTÍ PETRA ZACHA**, sbírku povídek **ZVRHLÉ DNY**, sbírky fejetonů **DOPISY Z BAMBERKA** a **JAK SI STOJEJ NEBOŽTÍCI**, dále je autorkou předloh k televizním hrám **O BABĚ HLADOVÉ, MILÁ SLEČNO!** a **NAR-KÓZA** a také rozhlasových her **ČTYŘI ŽENY ALEXANDRA MAKEDONSKÉHO, EXITUS** a **MILOSTIPLNÁ**. Stala se členkou Českého PEN klubu, Obce spisovatelů, Syndikátu novinářů, zakládající členkou spolku Šalamoun (do r. 1999) a do roku 2004 též členkou Rady Českého rozhlasu a předsedkyní Společnosti Národní knihovny. Od jara 1999 strávila dvanáct měsíců na tvůrčím stipendiu v Mezinárodním domě umělců v Bamberku, kde napsala historický román **BERÁNEK. NARUŠITEL**, její nejnovější román, vyšel na sklonku roku 2007 v nakladatelství Erolka.

tečnosti trochu jinak, protože Slovensko tvoří hranici EU a navíc je i průsečíkem balkánské a ruské mafie. Co se týká přívrženců radikálního islámu, pro ty je Slovensko a jeho lázně spíš útulnou oázičkou, takže místním občanům z této strany nic (zatím) nehrozí. Když ale vzpomínám na setkání Bushe a Putina na Bratislavském hradě a na to, jak se město proměnilo ve vojenskou pevnost, kde na střechách domů vyrostla hnízda ostřelovačů a policisté jezdili na koních ve zbroji, tak mi to připadá jako obrázek ze středověku. Nyní ale chy-

běli kejklíři a polykači ohňů, bylo to příliš strnulé, ostražitě a bez půvabu. Z celé té šaškárny mi nejvíc utkvěly Putinovy oči, když v televizním záběru vykročil na nádvoří a rychlým pohledem vzhůru a do stran se přesvědčoval o rozmístění ochranky. V těch chladných analytických očích nebyl strach, byly to oči kontrolora. Krácel velice vzpřímeně. Snad proto, že je malý. Nebo mu v přirozeném pohybu bránila neprůstředná vesta pod sakem. Tyhle detaily jsou možná podstatnější než všechna slova, která pak říkal na tiskovce. **X**